KSIĘGA HENOCHA

KSIĘGA HENOCHA

Opracowanie i wstępy:
ks. Ryszard Rubinkiewicz SDB

Oficyna Wydawnicza VOCATIO
Warszawa

Imprimatur
Za zgodą Kurii Metropolitalnej Lubelskiej
nr 787/Gł/99 z dnia 9.08.1999 r.
(niniejsza publikacja jest fragmentem szerszego opracowania pt. *Apokryfy Starego Testamentu* pod redakcją ks. prof. dr. hab. Ryszarda Rubinkiewicza)

ks. Ryszard Rubinkiewicz (Księga Henocha etiopska i słowiańska)

ks. Lech Stachowiak (Księga Henocha – fragmenty aramejskie)

Mariusz Prokopowicz (Księga Henocha hebrajska)

Redakcja techniczna, skład i łamanie
Katarzyna Gadamska-Rewucka

Redakcja tekstów i korekta
Zespół VOCATIO

Projekt okładki
Radosław Krawczyk
Ilustracja na okładce: Wikimedia Commons
Tło okładki: Wygenerowano przy użyciu AI (ChatGPT)

Copyright © 2026 by VOCATIO, Warszawa
All rights reserved

Wszelkie prawa zastrzeżone.
Książka, ani żadna jej część, nie może być przedrukowywana ani w jakikolwiek inny sposób reprodukowana czy powielana mechanicznie, fotooptycznie, zapisywana elektronicznie lub magnetycznie, ani odczytywana w środkach publicznego przekazu bez pisemnej zgody wydawcy.

Pisma w sprawie zezwoleń należy kierować na adres:
Oficyna Wydawnicza VOCATIO sp. z o.o.
02-798 Warszawa, ul. Polnej Róży 1
e-mail: vocatio@vocatio.com.pl

Redakcja: tel. 504 793 694
Dział handlowy: tel. 508 091 946
e-mail: handlowy@vocatio.com.pl

Księgarnia internetowa:
e-mail: sklep@vocatio.com.pl
www.vocatio.com.pl

ISBN 978-83-68896-09-1

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów 6
Księga Henocha etiopska 9
(fragmenty aramejskie) 115
Księga Henocha słowiańska 127
Księga Henocha hebrajska 167

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Apokryfy

HenEt – Księga Henocha etiopska
HenHbr – Księga Henocha hebrajska
HenSłow – Księga Henocha słowiańska

2. Skróty bibliograficzne

AAT – *Apocrifi dell'Antico Testamento*. Ed. P. Sacchi. Torino 1981.
APAT – *Die Apokryphen und Pseudepigraphen des Alten Testaments*. Hrsg. E. Kautzsch. Bd. 1–2. Tübingen 1900.
Charlesworth – J. H. Charlesworth. *The Pseudepigrapha and Modern Research*. Missoula 1976.
Denis – A. M. Denis. *Introduction aux Pseudépigraphes Grecs d'Ancien Testament*. Leiden 1970.
Frankowski – J. Frankowski. *Apokryfy*. W: *Wstęp ogólny do Pisma świętego*. Red. J. Homerski. Poznań 1973, s. 186-256.

HTR – „The Harvard Theological Review". Cambridge 1908-
Mędala – St. Mędala. *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej*. Kraków 1994.
NTS – „New Testament Studies". Cambridge-London 1954/1955-
OTP – *The Old Testament Pseudepigrapha*. Ed. J. H. Charlesworth. T. 1–2. New York 1983-1984.
Riessler – P. Riessler. *Altjüdisches Schrifttum ausserhalb der Bibel*. 2. Aufl. Darmstadt 1966.
Rost – L. Rost. *Einleitung in die alttestamentlichen Apokryphen und Pseudepigraphen einschliesslich der grossen Qumran-Handschriften*. 2. Aufl. Heidelberg 1979.

3. Objaśnienia

Słowa w nawiasach ( ) zostały wprowadzone dla lepszego brzmienia tekstu polskiego.
Słowa w nawiasach [ ] oznaczają tekst interpolowany.

KSIĘGA HENOCHA ETIOPSKA

I
KSIĘGA HENOCHA ETIOPSKA

Treść

Istnieją trzy księgi przypisywane patriarsze Henochowi: *Księga Henocha etiopska, Księga Henocha słowiańska, Księga Henocha hebrajska.*

Księga Henocha etiopska dzieli się na pięć części poprzedzonych obszernym wstępem (1-5) ukazującym zarys czasów ostatecznych. Część I (6-36) to tzw. „Księga czuwających", w której rozwinięta została historia zawarta w Rdz 6,1-4 o połączeniu się synów Bożych z córkami ludzkimi. W Hen 6-36 chodzi już o aniołów, którzy połączyli się z kobietami. Z ich związku narodzili się giganci. Oni to są odpowiedzialni za rozpowszechnienie zła na ziemi i za sprowadzenie na ludzi kary potopu. Część II (37-71) nosi nazwę „Księgi przypowieści". Zapowiada w niej autor rychły sąd nad sprawiedliwymi i grzesznikami, przyjście Mesjasza, który nosi tytuł Syna Człowieczego, Sprawiedliwego i Wybranego, porusza też temat zmartwychwstania i ukarania upadłych

aniołów. Część III (72-82) to „Księga astronomiczna", w której znajdujemy obliczenia dotyczące kalendarza słonecznego oraz zapowiedź kataklizmów kosmicznych w czasach ostatecznych. Część IV (83-90), czyli tzw. „Księga snów", zawiera dwie wizje udzielone Henochowi na temat przyszłej historii świata i Izraela. Jest to tzw. historia zoomorficzna, gdyż ludzie ukazani są pod postaciami zwierząt. Na przykład woły symbolizują patriarchów, owce – wiernych Izraelitów, dzikie zwierzęta – prześladowców Izraela, biały byk z wielkimi rogami – przyszłego Mesjasza. Część V (91-104) stanowi „List Henocha" (lub „Testament Henocha"), w którym patriarcha przepowiada błogosławieństwo dla sprawiedliwych, a kary dla grzeszników. W części tej znajduje się tzw. Apokalipsa tygodni (91,12-17 i 93,1-10), która streszcza wydarzenia historii świata i Izraela. Rozdziały 105-108 zawierają fragmenty *Księgi Noego* oraz zakończenie wydawcy całego *Corpus Henochicum*.

Tytuł

Rękopisy nie podają żadnego tytułu tej księgi. Nazwa jej pochodzi od imienia głównego jej bohatera. Znana jest jako *Księga Henocha* lub *1 Henocha*. Celem odróżnienia jej od pozostałych dwóch dzieł związanych z tym imieniem oznacza się ją też jako *Księgę Henocha etiopską*, gdyż tylko w tym przekładzie zachowała się w całości.

Tekst

Księga Henocha zachowała się w całości jedynie w języku etiopskim (ge'ez), którego tekst poświadczony jest przez przeszło 40 rękopisów. Obok tekstu etiopskiego mamy

fragmenty przekładu greckiego oraz niedawno odkryte w Qumran fragmenty aramejskie.

Język pierwotny

Do czasu odkrycia aramejskich fragmentów *Księgi Henocha* sądzono, że księga ta została napisana w całości w języku hebrajskim. Obecnie niektórzy skłonni są przyjąć, że językiem pierwotnym całego dzieła był aramejski. Jednakże niektóre księgi biblijne *(Ezdrasza, Daniela)* dowodzą, że istniał zwyczaj pisania pewnych części dzieła w języku hebrajskim, a innych części tego samego dzieła w języku aramejskim. Stąd niektórzy nie wykluczają, iż podobny sposób pisania mógł być zastosowany w omawianej *Księdze Henocha*, zwłaszcza że ma ona bardzo złożony charakter.

Data

Księga Henocha jest dziełem złożonym. Poszczególne jej części, a nawet pewne fragmenty danej części powstawały w różnym czasie i posiadały różnych autorów. Najstarszą częścią jest „Księga astronomiczna" (72-82), która była znana prawdopodobnie redaktorowi kapłańskiemu Pięcioksięgu Mojżesza. Obecna wersja etiopska podaje tylko streszczenie tego niezwykle długiego i monotonnego dokumentu, którego przeważającą część stanowił kalendarz astronomiczny.

Drugą księgą pod względem daty powstania jest „Księga czuwających" (6-36). Jej podstawowy tekst skomponowany został w IV w. przed Chr., o ile nie wcześniej. Na trzecim miejscu należy umieścić „Księgę snów" (83-90). Jest to apokalipsa, która została napisana w tym

samym czasie, co *Księga Daniela* (ok. 164 r. przed Chr.). „List Henocha" (91-104), w którym zawarta jest nieco starsza od niego „Apokalipsa tygodni" (93,1-10; 91,12-17), skomponowany został prawdopodobnie pod koniec II w. przed Chr.

Osobny problem stanowi „Księga przypowieści", która obecnie mieści się w rozdziałach 37-71 etiopskiej wersji *Księgi Henocha*. Została ona skomponowana pod koniec I w. po Chr. i wyparła z *Corpus Henochicum* tzw. Księgę gigantów, która była uzupełnieniem „Księgi czuwających". Fragmenty jej zostały odkryte w Qumran i opublikowane niedawno przez Milika.

Pochodzenie

Brak dokładnych danych na temat miejsca, w którym ta księga została napisana, oraz autorów poszczególnych jej części. Jedno jest niewątpliwe: księga ta powstała na terenie Judei i była w użyciu wspólnoty esseńskiej w Qumran w przededniu ery chrześcijańskiej.

Teologia

Księga Henocha jest dziełem bardzo złożonym i nie przedstawia jednolitej doktryny teologicznej. Namacalnym tego dowodem jest pogląd na pochodzenie zła wyrażony w „Księdze czuwających" (5-36) i w „Liście Henocha" (91-105). Pierwsza zawiera twierdzenie, że źródłem zła na ziemi jest upadek aniołów, tymczasem autor „Listu Henocha" jest zdania, że sam człowiek jest *fons et origo* zła moralnego (98,4-5).

Księga Henocha ma, zwłaszcza w „Księdze czuwających", bardzo rozbudowaną angelologię i demonologię.

Aniołowie istnieją od momentu zaistnienia świata. Początkowo wszyscy służyli Bogu i byli święci. Jednakże w pewnym momencie niektórzy zbuntowali się przeciw Bogu, połączyli się z kobietami i z tego związku zrodzili się giganci. Zepsuli oni ludzi przez wprowadzenie zakazanych nauk. Spotkała ich za to zasłużona kara, od której nawet wstawiennictwo Henocha ich nie uwolniło (12-16).

Inny ważny temat teologiczny zawarty w „Księdze przypowieści" to opis Mesjasza jako postaci eschatologicznej. Nosi On znamienne tytuły: „Sprawiedliwy", „Wybrany", „Syn Człowieczy". Jest to postać preegzystująca w niebie, obdarzona majestatem, posiadająca pełnię władzy nad wszystkimi bytami tak cielesnymi, jak i duchowymi.

Postać Mesjasza pojawia się również w „Księdze snów" (83-90), zapowiadającej zmartwychwstanie wszystkich sprawiedliwych (nie tylko Żydów, ale również nawróconych pogan) oraz ustanowienie królestwa Bożego i nowej Jerozolimy.

Związki z Nowym Testamentem

Bezsprzecznie na teksty Nowego Testamentu *Księga Henocha* wywarła największy wpływ ze wszystkich apokryfów, jakie znamy. Tekst HenEt 1,9 cytowany jest w *Liście św. Judy* 14-15, gdzie podano źródła cytatu. Natomiast tekst HenEt 10,4 znajduje się słowo w słowo w przypowieści o człowieku bez szaty godowej w Mt 22,13. Ten sam tekst (HenEt 10,4.6) leży u podstaw wypowiedzi z 1 P 3,19. Zapleczem pojęciowym przypowieści o Dobrym Pasterzu (J 9-10) jest tekst HenEt 88-90. Nie można też wykluczyć, że koncepcja górnego Jeruzalem z Ga 4,26 ma swoje oparcie w HenEt 90,28-29. Przykłady można

by mnożyć, chociaż należy każdy z nich rozpatrywać oddzielnie i analizować bardzo dokładnie.

Wpływ na literaturę apokryficzną

Corpus Henochicum wywarł niezaprzeczalny wpływ na liczne apokryfy Starego Testamentu. Korzystali zeń autorzy *Księgi Jubileuszów, Testamentów dwunastu patriarchów, Apokalipsy Abrahama, Testamentu Mojżesza, 2 Barucha* i *4 Ezdrasza*. Używali jej autorzy *Listu Barnaby, Apokalipsy Piotra* i liczni apologeci chrześcijańscy.

I
KSIĘGA HENOCHA ETIOPSKA

przeł. ks. Ryszard Rubinkiewicz SDB

Wstęp

1. [1]Błogosławieństwo Henocha, którym pobłogosławił wybranych i sprawiedliwych obecnych w dniu ucisku, podczas którego wszyscy źli i niegodziwi zostaną usunięci. [2]Henoch, człowiek błogosławiony i sprawiedliwy, któremu Pan otworzył oczy i obdarzył świętym widzeniem w niebiosach, zabrał głos i powiedział: [To, co] pokazali mi aniołowie! Usłyszałem od nich wszystko i zrozumiałem to, co zobaczyłem, choć przeznaczone to jest nie temu pokoleniu, lecz pokoleniom dalekim, które dopiero nadejdą. [3]Przemówiłem na temat wybranych i o nich ułożyłem przypowieść: Święty i Wielki wyjdzie ze swego mieszkania [4]i Wieczny Bóg zstąpi na Górę Synaj i ukaże się ze swoim zastępem i objawi się w mocy swej niebiańskiej potęgi. [5]Wszyscy ulegną przerażeniu, a Czuwający zadrżą i strach oraz wielkie drżenie zapanuje aż po krańce ziemi. [6]Wysokie góry zostaną poruszone, a wyniosłe wzgórza zmaleją i topnieć będą jak wosk przed ogniem. [7]Ziemia pogrąży

się, a wszystko, co się na niej znajduje, ulegnie zniszczeniu. Na wszystko zostanie wydany wyrok, również na wszystkich sprawiedliwych. [8]Sprawiedliwych [Bóg] obdarzy pokojem, swoich wybranych zachowa i zmiłuje się nad nimi. Wszyscy będą należeli do Boga, będzie im się powodzić i będą błogosławieni, a światło Boże nad nimi będzie świecić. [9]Oto przychodzi On z dziesięcioma tysiącami świętych, aby dokonać sądu nad nimi i aby zniszczyć grzeszników, i aby złajać każdego, za to wszystko, co przeciwko Niemu uczynili grzesznicy i niegodziwcy.

2. [1]Popatrzcie na to wszystko, co dzieje się na niebie, jak światła nie zmieniają swego biegu, jak każde wschodzi i zachodzi zgodnie z porządkiem, każde w swoim czasie, nie zmieniając swych reguł. [2]Popatrzcie na ziemię i zrozumcie na podstawie dokonanych od początku do końca na niej dzieł, że jak to wyraźnie widać, żadne z dzieł Boga się nie zmienia. [3]Popatrzcie na lato i zimę, jak cała ziemia pełna jest wody, a chmury, rosa i deszcz pozostają na niej.

3. Przyjrzyjcie się i zobaczcie, jak wszystkie drzewa usychają i jak wszystkie ich liście opadają z wyjątkiem czternastu drzew, których [liście] nie opadają, które pozostają ze starym [listowiem], aż po dwóch lub trzech latach przychodzi nowe [listowie].

4. [1]Przypatrzcie się jeszcze letniej porze, gdy na początku [lata] słońce jest ponad [ziemią]. [2]Z powodu żaru słońca szukacie cienia, a ziemia praży skwarem i nie możecie stąpać po ziemi lub po skale z powodu owego żaru.

5. [1]Przypatrzcie się, jak drzewa pokryte są zielonymi liśćmi i rodzą owoc. Zrozumcie to wszystko i pojmijcie, jak Ten, który żyje na wieki, dokonał wszystkich tych spraw [2]i jak Jego dzieła trwają przed Nim w każdym następnym roku, jak wszystkie Jego dzieła służą Mu i nie zmieniają się. Tak jak Bóg kazał, tak wszystko się dokonuje. [3]Zważ-

cie, jak morza i rzeki wypełniają swe zadania. [4]Jednak wy nie wytrwaliście ani nie zachowywaliście Prawa Pana, ale przekroczyliście [je] i swoimi nieczystymi ustami wypowiadaliście słowa pełne pychy i zatwardziałości przeciwko Jego majestatowi. O wy twardego serca! Nie zaznacie pokoju! [5]Dlatego będziecie przeklinać dni wasze i zostaniecie pozbawieni lat waszego życia. Wieczne przekleństwo się wzmoże, a wy nie doznacie zmiłowania. [6]W owych dniach przekażecie wasze imiona sprawiedliwym na wieczne przekleństwo, sprawiedliwi, o przeklęci, będą wam grzesznikom i niegodziwcom złorzeczyć na wieki. [7]Wybrani otrzymają światło, radość, pokój i odziedziczą ziemię. A wy niegodziwcy otrzymacie przekleństwo. [8]Następnie sprawiedliwi posiądą mądrość. Będą oni wszyscy żyć i już więcej nie będą grzeszyć, czy to przez zapomnienie, czy z powodu pychy. Lecz ci, którzy posiadają mądrość, będą pokorni. [9]Nie będą już popełniać zła, sąd ich nie dosięgnie przez wszystkie dni ich życia i nie umrą z powodu [Boskiego] gniewu i oburzenia, lecz dopełnią liczby dni swego życia i ich życie upłynie w pokoju, a lata swej radości spędzą w zadowoleniu i wiecznym pokoju po wszystkie dni swego życia.

Księga Czuwających
Historia upadku aniołów [6-36]

Grzech aniołów

6. [1]Kiedy ludzie rozmnożyli się, urodziły im się w owych dniach ładne i piękne córki. [2]Ujrzeli je synowie nieba, aniołowie, i zapragnęli ich. Jeden drugiemu powiedział: „Chodźmy, wybierzmy sobie żony z córek ludzkich i spłódźmy sobie dzieci". [3]Szemihaza, który był ich dowódcą, powiedział do nich: „Obawiam się, że może nie zechcecie tego

zrobić i że tylko ja sam poniosę karę za ten wielki grzech". [4]Wszyscy odpowiadając mu rzekli: „Przysięgnijmy wszyscy i związmy się przekleństwami, że nie zmienimy tego planu, ale doprowadzimy zamiar do skutku". [5]Następnie wszyscy razem przysięgli i związali się wzajemnie przekleństwami. [6]Było ich wszystkich dwustu. Zstąpili na Ardis, szczyt góry Hermon. Nazwali ją górą Hermon, albowiem na niej przysięgali i związali się wzajemnie przekleństwami. [7]Te są imiona ich przywódców: Szemihaza, ich dowódca, Urakiba, Ramiel, Kokabiel, Tamiel, Ramiel, Daniel, Ezekiel, Barakiel, Asael, Armaros, Batriel, Ananiel, Zakiel, Samsiel, Sartael(...), Turiel, Jomiel, Araziel. [8]Są to dowódcy dwustu aniołów i wszystkich innych z nimi.

7. [1]Wzięli sobie żony, każdy po jednej. Zaczęli do nich chodzić i przestawać z nimi. Nauczyli je czarów i zaklęć i pokazali im, jak wycinać korzenie i drzewa. [2]Zaszły one w ciążę i zrodziły wielkich gigantów. Ich wysokość wynosiła trzy tysiące łokci. [3]Pożerali oni wszelki znój ludzki, a ludzie nie potrafili ich utrzymać. [4]Giganci obrócili się przeciwko ludziom, aby ich pożreć. [5]I grzeszyli przeciw ptakom, zwierzętom, gadom i rybom. Pożerali mięso jedni drugich i pili zeń krew. [6]Wtedy ziemia poskarżyła się na nieprawych.

8. [1]Azazel nauczył ludzi wyrabiać miecze, sztylety, tarcze i napierśniki. Pokazał im *metale* i sposób ich obróbki: bransolety i ozdoby, sztukę malowania oczu i upiększania powiek, bardzo cenne i wyszukane kamienie i wszelki [rodzaj] kolorowych barwników. I świat uległ zmianie. [2]Nastała wielka niegodziwość i wielki nierząd. Pobłądzili, a wszystkie ich drogi stały się zepsute. [3]Amezarak wyuczył zaklinaczy i nacinaczy korzeni, Armaros [nauczył] odklinania, Barakiel [wychował] astrologów, Kokabiel złowieszczów, Tamiel wyuczył astrologów, Asradel nauczył dróg księżyca. [4]Ludzie ginąc wołali, a głos ich doszedł do nieba.